

საქართველოს გარემოს დაცვისა და
სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილეს,
ქალბატონ ნინო თანდილაშვილს

(მის: მარშალ გელოვანის გამზ. N6),

საგანი: სს „კავკასიის ქარის კომპანიის“ პოზიცია „კასპის ქარის ელექტროსადგურის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის, 110 კვ ეგზ-ის გაყვანის და 110 კვ ქვესადგურის განთავსების“ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის ექსპერტიზის პროცესში საზოგადოებრივი ექსპერტის მიერ წარმოდგენილი მოსაზრებებთან დაკავშირებით

ქალბატონო ნინო,

თქვენი 2020 წლის 17 დეკემბრის N 12044/01 წერილის პასუხად, დანართის სახით, წარმოგიდგენთ, სს „კავკასიის ქარის კომპანიის“ პოზიციას „კასპის ქარის ელექტროსადგურის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის, 110 კვ ეგზ-ის გაყვანის და 110 კვ ქვესადგურის განთავსების“ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის ექსპერტიზის პროცესში საზოგადოებრივი ექსპერტის მიერ წარმოდგენილ შენიშვნებთან და მოსაზრებებთან დაკავშირებით.

კომპანიამ საპროექტო არეალის შესწავლა/მონიტორინგი დაიწყო 2018 წლიდან. ამ პერიოდის განმავლობაში ჩატარდა, როგორც ფაუნისტური კვლევა, ასევე ინტენსიური ორნითოლოგიური კვლევა. ფაუნისტური ანგარიში მომზადებულია ანდრეი კანდაუროვის მიერ, ხოლო ორნითოლოგიური - ალექსანდრე აბულაძის მიერ. ორივე ექსპერტმა ცალ-ცალკე დააფიქსირა ფასკუნჯი საკუთარ კვლევებში. შესაბამისად, წერილში წარმოდგენილი დებულებები ასახავს ორი განსხვავებული კვლევის შედეგებს (რაც თავად გზმ-ს დოკუმენტშია მითითებული). მეთოდოლოგიები დეტალურად არის აღწერილი წარმოდგენილ დოკუმენტში. ფრინველის ფრენის სიმაღლის განსაზღვრვისთვის დაკვირვებებისას გამოყენებულ იქნა ლაზერული და ოპტიკური სიმაღლის საზომი მოწყობილობა - Optical rangefinder "Newcon LRM 1200 - 7x25" და Laser Rangefinders "Vortex Ranger 1800".

კვერნაკის ქედის ზურმუხტის საიტის (GE0000046) ფართობი მოიცავს 13,000 ჰა-ს. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ განთავსდება 16 ტურბინა (ყველაზე უარესი სცენარი), ტურბინების მიერ დაკავებული ტერიტორია არ აღემატება კვერნაკის ქედის ზურმუხტის

საიტის 0.1%-საც კი, ხოლო ჯამში მთლიანი საპროექტო ტერიტორია (ტურბინებისა და დამაკავშირებელი გზების მიერ დაკავებული და ასევე, ტუბინებს შორის მოხვედრილი და მიმდებარე ტერიტორია), შეადგენს ზურმუხტის საიტის დაახლოებით 5%-ს.

არაერთი საერთაშორისო დირექტივისა და კვლევების მიხედვით¹, გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის მომზადებისას საჭიროა ორნითფაუნის განხილვა, რისკების შეფასება და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების შემუშავება უშუალოდ საპროექტო ტერიტორიისთვის და კონკრეტული პროექტისთვის. შესაბამისად, პროექტის გზშ-ის ანგარიშში ორნითოფაუნის მდგომარეობა განხილულია საპროექტო ტერიტორიისთვის და მისი შემოგარენისთვის. .

ჩატარებული კვლევების და ანალიზის საფუძველზე, ამ ტერიტორიაზე ბეჭობის არწივის ბუდეები არ დადასტურებულა. საქართველოში ბეჭობის არწივი ბუდობს დიდი მდინარეების ჭალის ტყეებში, სადაც 40-70 წლის, 20-25 მ-ზე მაღალი ალვის ხეებია წარმოდგენილი. წიგნში „საქართველოს მტაცებელი ფრინველები“ (ა. აბულაძე, 2013) ნათქვამია, რომ იმ 37 ბუდიდან, რომელთა შესახებაც ავტორისათვის 1981 წლიდან არის ცნობილი, მხოლოდ ერთი იყო კლდეზე მოწყობილი და ერთი ელექტროგადამცემი ხაზის ანძაზე, ხოლო 18 გაშენებული იყო 10 მეტრზე მაღალ ალვის ხეებზე, 9 ბუდე - 10 მეტრზე დაბალ ღვივებში, 7 ბუდე - ფიჭვებზე და თითო-თითოც - ფსტაზე, უთხოვარსა და წიფელზე. როგორც პროექტის გზშ-ის ანგარიშში მოყვანილი რუკიდან ჩანს (გვ 315), მდ. მტკვარი და მის ნაპირებზე შემორჩენილი ჭალის ტყის ფრაგმენტები SPA N10-ის და ფრინველთათვის მნიშვნელოვან ტერიტორიის „კვერნაკის ქედი“ GE020 საზღვრებში არ შედის. კომპანიის ექსპერტებმა გაიარეს დამატებითი კონსულტაციები როგორც ქართველ ზოოლოგებთან და ორნითოლოგებთან, ასევე უცხოელ ექსპერტებთან, მათ კიდევ ერთხელ დაადასტურეს, რომ კვერნაკის ქედზე და საზოგადოდ, ქ. გორსა და ქ. მცხეთას შორის მონაკვეთზე, მდ. მტკვრის ჭალაში, ბეჭობის არწივის არცერთი ბუდის არსებობა ორნითოლოგებისთვის არ არის ცნობილი, მით უმეტეს საპროექტო ტერიტორიაზე, რომელიც დეტალურადაა გამოკვლეული კომპანიის მიერ ჩატარებული კვლევებისას. ეს დასტურდება არსებული ლიტერატურითაც: სპეციალურ, დეტალურ, მონოგრაფიაში - ა. აბულაძის წიგნში - Alexander Abuladze. 2013. Birds of Prey of Georgia, სახეობრივ ნარკვევში, რომელიც ეხება ბეჭობის არწივს (გვერდები 143 - 151) არ მიეთითება ბეჭობის არწივის ბუდობა კვერნაკის ქედზე. ყოველივე ზემოთხსენებულიდან გამომდინარე, ეს სახეობა მითითებულია როგორც ამ ტერიტორიისთვის იშვიათი შემთხვევითი ვიზიტორი ან გადამფრენი.

მონიტორინგის შედეგებში ექსპერტი არ უარყოფს ფასკუნჯის ბუდის არსებობას კვერნაკის ქედზე. პირიქით, თავად ანგარიშშიც მითითებულია ორნითოლოგიური მონიტორინგის შედეგად დაფიქსირებული ფასკუნჯის ბუდეები. თუმცა აღნიშნული ფასკუნჯის ბუდეები პროექტის ზემოქმედების არეალის მიღმა მდებარეობს, შესაბამისად გზშ-ს დოკუმენტის ცხრილში სახეობის არსებობის სტატუსი მითითებულია

¹ UNEP/CMS/Resolution 7.5 (Rev.COP12)

UNEP/CMS/Resolution 11.27 - RENEWABLE ENERGY AND MIGRATORY SPECIES

Inf12e_2003 CONVENTION ON THE CONSERVATION OF EUROPEAN WILDLIFE AND NATURAL HABITATS

„შემთხვევითი ვიზიტორი“, რადგანაც, ორნითოლოგის აზრით, ფასკუნჯი საპროექტო ტერიტორიაზე არ იკვებება.

საზოგადოებრივ ექსპერტს წარმოდგენილი აქვს რამდენიმე წყარო. ეს წყაროები შესწავლილ იქნა, მაგრამ მათში არ მოპოვება იმის მტკიცებულება, რომ ფასკუნჯი დასაბუდებლად ან სანადიროდ ქედის იმ ნაწილს იყენებს სადაც პროექტის თანახმად უნდა განლაგდნენ ტურბინები. კვერნაკის ქედზე მობუდარი ფასკუნჯების ქვევები დეტალურადაა შესწავლილი², საიდანაც კიდევ ერთხელ დასტურდება რომ ტერიტორიაზე სადაც უნდა დამონტაჟდეს ტურბინები არ გვხვდება ფასკუნჯის მსხვერპლი სახეობები. კვერნაკის ქედის ამ ნაწილში მობუდარე წყვილის კვების შესწავლის პერიოდში შეგროვებულია ფასკუნჯის მსხვერპლთა 240-ზე მეტი ნარჩენი (იხილეთ ილუსტრაციები). ამ მასალების ანალიზის საფუძველზე კომპანიის მიერ დაქირავებული ექსპერტები ასკვნიან, რომ გარდა რეგულარული კვებისა ნაგავსაყრელებზე მდ. მტკვრის ჭალაში, ფასკუნჯის ცოცხალ მსხვერპლს ძირითადად განეკუთვნება გველხოკერები, ახალგაზრდა ხმელთაშუაზღვის კუები და კავკასური აგამები. ტურბინების გეგმარებით ტერიტორიაზე ქედის თხემურ ნაწილში კავკასიური აგამა არ ბინადრობს, გველხოკერები და კუები კი ძალზე იშვიათად გვხვდება. ფასკუნჯისთვის ენერგეტიულად არამიზანშეწონილია მსხვერპლის ძებნა იქ, სადაც ის იშვითა; ის უპირატესობას აძლევს იმ ადგილებს სადაც მსხვერპლი ბევრია, ანუ კვერნაკის ქედის სამხრეთი მაკრო-ფერდობის ქვემო ნაწილში, მტკვართან ახლოს. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ პროექტის ტერიტორიაზე ფასკუნჯები იშვიათად შედიან.

ფასკუნჯის დომინანტური მსხვერპლთა ნარჩენები

საზოგადოებრივი ექსპერტის შენიშვნაშიც ფიქსირდება, რომ ფასკუნჯის ფრენაზე გავლენას ახდენს გარემო ფაქტორები, ამასთან ერთად Birdlife International-ის მიერ ბერნის კონვენციისთვის მომზადებულ დოკუმენტშიც³ ხაზგასმულია, რომ ადგილობრივ გარემო პირობებს მნიშვნელოვანი ზეგავლენა აქვს არსებულ ფრინველებსა და მათ

² A.Abuladze. 2019. The Birds of Prey of the Kvernaki Ridge, Georgia // In: Birds of Prey of Ukraine and surrounding territories The Birds of Prey of the Kvernaki Ridge, Georgia

³ Inf12e_2003 CONVENTION ON THE CONSERVATION OF EUROPEAN WILDLIFE AND NATURAL HABITATS Report written by BirdLife International on behalf of the Bern Convention

ქვევაზე. შესაბამისად, პროექტის პოტენციური ზეგავლენის დასადგენად გამოყენებულ უნდა იქნას კონკრეტული პროექტისთვის და მის ტერიტორიაზე განხორციელებული კვლევები და არა მხოლოდ ფასკუნჯზე ჩატარებული საერთაშორისო კვლევები.

კასპის ქარის ელექტროსადგურისთვის ორნითოლოგიური მონიტორინგი განახორციელა ალექსანდრე აბულაძემ. მას აქვს როგორც ქარის ტურბინების პროექტებზე მუშაობის საერთაშორისო გამოცდილება, ის ასევე კარგად იცნობს ქვეყნის მტაცებელ ფრინველებს, და არაერთი კვლევა აქვს ჩატარებული კვერნაკის ქედსა და აქ მობუდარ მტაცებელ ფრინველებზე. დამატებით გვსურს აღვნიშნოთ რომ ევროპელი და ამერიკელი ექსპერტები, რომელიც მოვლენილ იქნა იმ საერთაშორისო საფინანსო ინსტირუტების მიერ ვინც პროექტის პოტენციურ დაფინანსებას იხილავს, პოზიტურად აფასებენ ორნითოლოგ ბატონი ალექსანდრე აბულაძის ნამუშევარს. განხილვის დროს მათ აღნიშნეს, რომ პირადად იცნობენ და აღიარებენ მის მიერ მრავალი წლის განმავლობაში ჩატარებულ სამუშაოებს როგორც სანიმუშოს და მაღალკვალიფიციურს. ამას ადასტურებს ის ფაქტიც, რომ გზშ-ს დოკუმენტის განხილვის ეტაპზე არ გამოთქმულა რაიმე მოსაზრება მონიტორინგის მეთოდოლოგიებთან დაკავშირებით.

საზოგადოებრივ ექსპერტს აქვს დასმული კითხვა თუ რატომ არის ორნითოლოგიური თვალსაზრისით საპროექტო ტერიტორიის მნიშვნელობა საშუალო. საზოგადოება ბუნების კონსერვაციისათვის (საბუკო) (Birdlife International-ის პარტნიორი საქართველოში), ვებგვერდზე საკონტროლო ნუსხაში მითითებულია 400 სახეობა (რაც თანხვედრაშია კვლებში ჩართული ექსპერტების მონაცემებთან). პროექტის „ფრინველთა სპეციალური დაცული ტერიტორიები საქართველოში“ მონაცემებით, რომელიც ემდგინება SPA N 10-ს სახეობათა ნუსხაში, კვერნაკის ზურმუხტის საიტზე, ჩამოთვლილია 135 სახეობა, რაც 400 სახეობის (SPA 10, IBA GEO20) 33,75%-ს შეადგენს. საქართველოში არის სხვა ადგილები, სადაც მთლიანი ორნითოფაუნის (400 სახეობის) 80% და მეტი აღირიცხება, რის შედეგადაც შესაძლებელია ვთქვათ, რომ კასპის ქეს-ის საპროექტო ტერიტორია ორნითოლოგიური თვალსაზრისით საპროექტო ტერიტორიის მნიშვნელობა საშუალოა.

პროექტის გზშ-ის ანგარიშში ორნითოფაუნის მდგომარეობა განხილულია საპროექტო ტერიტორიისათვის და არა მთლიანად კვერნაკის ქედისათვის, ან მისი შემოგარენისათვის. სწორედ ამიტომ, ანგარიშში მითითებულია 124 სახეობის ფრინველი, რომელთა 79% საპროექტო ტერიტორიაზე აღირიცხა მონიტორინგის პერიოდის განმავლობაში. SPA 10-ის მობუდარი ფრინველები მოიცავს 37 სახეობას, რომლებიც ამ ტერიტორიაზე მთელ წელს ატარებენ და 47 გადამფრენ მობუდარ სახეობას, ხოლო ჯამში 84 სახეობას. კვლევების შედეგად დადასტურდა, რომ საპროექტო ტერიტორიის ფრინველთა სახეობრივი შემადგენლობა და რიცხოვნობა ზამთრობაზე ძალიან დაბალია, ბუდობის პერიოდში კი უფრო ღარიბია, ვიდრე მეზობელ რეგიონებში. ამ ფაქტების ახსნა მდგომარეობს იმაში, რომ აქ სრულიად არაა ფრინველების წყალჭარბ ტერიტორიასთან დაკავშირებული და დენდროფილური სახეობების, ანუ ტყეებთან დაკავშირებული სახეობების, რაოდენობა მცირეა და წარმოდგენილია ჩვეულებრივი მრავალრიცხოვანი

და ფართოდ გავრცელებული სახეობებით. ამასთან ერთად, მოზუდარი ფრინველების უმეტესობა ბუდეს იკეთებს ქედის სამხრეთ ფერდობზე არსებულ ხევებში, ბუჩქნარში და დარჩენილ ტყეში და არა საპროექტო ტერიტორიაზე წარმოდგენილ გადაქედილ სამოვრებზე და ხორბლის ყანებში. შესაბამისად, საპროექტო ტერიტორიაზე მოზუდარი ფრინველების ფაუნა ღარიბად შეიძლება ჩაითვალოს. გთხოვთ იხილოთ ფოტოები:

კასპის ქეს-ის საპროექტო ტერიტორია

ყოველივე ზემოთხსენებულიდან და ჩატარებული კვლევებიდან გამომდინარე, კასპის ქარის ელექტროსადგურის მშენებლობა ვერ მოახდენს ზემოაღნიშნულ საიტებზე (GE0000046, GEO20, SPA10) მნიშვნელოვან ზეგავლენას. ამასთან ერთად, საყურადღებოდ აღსანიშნავი ფაქტია, რომ ზურმუხტის საიტზე ინფრასტრუქტურული პროექტების განვითარება არ არის აკრძალული. მსოფლიოს მასშტაბით არაერთი ქარის ელექტროსადგურის პროექტია განხორციელებული Natura 2000-ის ტერიტორიებზე და საფრთხეში მყოფი ფრინველთა პოპულაციის სიახლოვეს, რომელებიც წარმატებით ოპერირებენ და ადასტურებენ, რომ შესაძლებელია ქარის ელექტროსადგურის პროექტის ისე განხორციელება, რომ არ მოხდეს საიტების მნიშვნელობის დაკარგვა და არ ჰქონდეს უარყოფითი ზეგავლენა ფრინველთა პოპულაციაზე.

კომპანიამ არაერთხელ მოისმინა მსგავსი ტიპის მოსაზრება და არაერთხელ მოხდა ამ მოსაზრების გადამოწმება მაღალი დონის შესაბამისი დარგის საერთაშორისო ექსპერტებთან, რის შედეგადაც ირკვევა, რომ არ არსებობს რაიმე ფაქტორი, რომელიც გაზრდის უარყოფით ზემოქმედებას ახლოს მდებარე ტერიტორიაზე მოზუდარ და გადამფრენ ფრინველებზე, მათ შორის, ფასკუნჯზე. პროექტის ზემოქმედების ნეგატიური ფაქტორად შეიძლება ჩაითვალოს⁴: ტურბინების განთავსება საკვებ ან ბუდობის ტერიტორიაზე, შეჯახების რისკის ზრდა, ელექტრო გადამცემი ხაზის მაგნიტური და ელექტრული ველი, ხმაური და ვიბრაცია. ჩატარებული მონიტორინგის შედეგად, და ექსპერტებთან კონსულტაციით, კომპანია შეეცადა მინიმუმადე დაეყვანა ეს ფაქტორები. მაგალითისთვის, შერჩეულია ის ტერიტორია სადაც არ გვხვდება ფასკუნჯის ბუდეები და საკვები ტერიტორია. ამასთან ერთად, ტურბინების განლაგება არ ხდება ფასკუნჯის საცხოვრებელ და საკვებ არეალს შორის, რაც გააჩენდა ბარიერის ეფექტს და გაზრდიდა შეჯახების რისკს. საპროექტო ტერიტორია მდებარეობს ფასკუნჯის ბუდის ჩრდილოეთით,

⁴ UNEP/CMS/Resolution 7.5 (Rev.COP12) WIND TURBINES AND MIGRATORY SPECIES

საკვები არეალი კი სამხრეთით. პროექტის ფარგლებში ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი ზეგავლენის მქონე ინფრასტრუქტურული ობიექტი - ელექტრო გადამცემი ხაზი შედლებისდაგვარად გატანილია ზურმუხტის ტერიტორიიდან, ფასკუნჯის ბუდის მოშორებით. მისი გაყვანა იგეგმება უკვე არსებული ელექტროგადამცემი ხაზის გასწვრივ. საპროექტო ტერიტორიამდე მისასვლელი გზა დაგეგმილია სოფელი ზემო რენეს მხრიდან (ფასკუნჯის ბუდის საპირისპირო მხრიდან). ყოველივე ზემოთხსენებული, ამცირებს გარემოზე რაიმე ტიპის ნეგატიურ ზემოქმედებას მშენებლობისა და ოპერირების დროს. დამატებით, კომპანიას დაგეგმილი აქვს პერიოდული ორნითოლოგიური მონიტორინგის ჩატარება, როგორც ქარის ელექტროსადგურის ოპერირების დაწყებამდე, ასევე მისი ექსპლუატაციის პერიოდში.

სამწუხაროდ, გაუგებარია საზოგადოებრივი ექსპერტის მოთხოვნა მთლიანი კვერნაკის ქედის დეტალურ შესწავლასთან დაკავშირებით. როგორც აღინიშნა, მთლიანი კვერნაკის ქედის ფართობი 13,000 ჰა-ს შეადგენს. კასპის ქარის ელექტროსადგურის საპროექტო ტერიტორია კვერნაკის ქედის საერთო ფართობის მხოლოდ 5%-ია და მისი ბიომრავალფეროვნების შესწავლას (მათ შორის, დეტალური ორნითოლოგიური კვლევა, როგორც ქართველი, ასევე საერთაშორისო ექსპერტების მიერ) თითქმის 2 წელი დასჭირდა და დაახლოებით 1,000,000 ლარი დაიხარჯა. აქედან გამომდინარე, იოლად გამოსათვლელია, თუ რა რაოდენობის ადამიანური და ფინანსური რესურსი და დრო დასჭირდება მთლიანი კვერნაკის ქედის შესწავლას. აქვე აღვნიშნავთ, რომ კომპანიამ შეასრულა კანონმდებლობით გათვალისწინებული ყველა მოთხოვნა - გაიარა სკოპინგის ეტაპი და სამინისტროს მითითებების შესაბამისად წარმოადგინა ინფორმაცია გზშ-ს დოკუმენტში. ამასთან ერთად, განახორციელა შესაბამისი კვლევები საერთაშორისოდ მიღებული პრაქტიკის მიხედვით და გამოყენებით. შესაბამისად, გაურკვეველია ვინ და როგორ უნდა უზრუნველყოს ამ სახსრების მობილიზება და კვლევების ორგანიზება და რა სამართლებრივი საფუძვლით შეიძლება დაეკისროს ამგვარი ვალდებულება კომპანიას.

კიდევ ერთხელ გვსურს ხაზი გავუსვათ, რომ ზურმუხტის არეალში არ არის აკრძალული ქარის ელექტროსადგურების მშენებლობა. ეს პროექტები სხვადასხვა განვითარებულ ქვეყნებში არის განხორციელებული. მაგალითისთვის მოვიყვანთ შემდეგ პროექტებს:

- საბერძნეთში, პანაჭაიკოს რეგიონში, 50 მგვტ-იანი ქარის ელექტროსადგური უკვე 10 წელიწადზე მეტია ოპერირებს. ქეს-ის ტერიტორია კვეთს Natura 2000-ის ტერიტორიას. მიუხედავად ამისა, ოპერირების დროს არ დაფიქსირებულა ფრინველების ტურბინებთან შეჯახება და არ მომხდარა ჰაბიტატების დეგრადირება;
- შოტლანდიაში, მთის არწივებისთვის მნიშვნელოვან ტერიტორიასთან ახლოს, 2001 წელს, დაიდგა 45 ქარის ტურბინა. ტერიტორია Natura 2000-ის ფარგლებშია მოქცეული. ოპერირების დროს ჩატარებული მონიტორინგით დადგინდა, რომ ქარის ელექტროსადგურის უარყოფითი გავლენა მინიმალურია და ქარის ელექტროსადგურის ექსპლუატაციით

გამოწვეული არწივების სიკვდილიანობა არ დაფიქსირებულა. ასევე არ დაფიქსირებულა ფრინველების მიერ ბინადრობის არეალის მიტოვების შემთხვევა. აღსანიშნავია, რომ ოპერატორმა კომპანიამ ორჯერ მიიღო ნებართვა ქეს-ის გაფართოებაზე და ტურბინების რაოდენობა გაიზარდა 78-ამდე.

ეს და სხვა ინფორმაცია არაერთხელ იყო წარდგენილი კომპანიის მხრიდან.

საგულისხმოა ექსპერტის მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ ქარის ტურბინებმა შესაძლებელია ფრინველებისთვის ზეგავლენის ფაქტორი გაზარდოს. სწორედ ამიტომაც, კომპანიამ ჩაატარა საფუძვლიანი კვლევები საპროექტო ტერიტორიაზე, რომელთა მომზადებაში ჩართული იყო არაერთი ქართველი და საერთაშორისო მაღალი კვალიფიკაციის მქონე ექსპერტი, რომლებმაც შეაფასეს რისკები და დაადასტურეს, რომ პროექტი მინიმალურ ან საერთოდ არანაირ უარყოფით ზემოქმედებას ფრინველებზე არ მოახდენს.

2020 წლის ოქტომბერში დანიელი მეცნიერების მიერ შემუშავებულ იქნა დოკუმენტი⁵, რომელიც ეფუძნება მრავალწლიან მეცნიერულ სწავლებას და სადაც აღნიშნულია, რომ ქარის ტურბინებთან შეჯახებით თითქმის არცერთი ფრინველი არ დაღუპულა. ფრინველები ახდენენ ადაპტირებას. რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ქარის ელექტროსადგურის პროექტის განხორციელება შესაძლებელია ისე, რომ ზეგავლენა ორნითოფაუნაზე იყოს მინიმალური.

აღსანიშნავია, რომ კომპანიას შემუშავებული აქვს ყველა საჭირო შემარბილებელი ღონისძიება და აპირებს დამატებითი ორნითოლოგიური კვლევების ჩატარებას საპროექტო ტერიტორიაზე ოპერირების დაწყებამდე და ამ კვლევების გაგრძელებას ოპერირების პერიოდში. კომპანია მზადაა გაუზიაროს სამინისტროს კვლევების შედეგები.

მშენებლობის ეტაპზე განსახორციელებელი მონიტორინგის გეგმის მიხედვით, კვერნაკის ქედის ზურმუხტის საიტზე (GE0000046) გათვალისწინებულია ფრინველებზე ვიზუალური დაკვირვება, სათანადო ოპტიკური ხელსაწყოებით, რისი მიზანიც არის გზშ-ის ანგარიშში ასახული მონაცემების დამატებით დადასტურება/დაზუსტება და ოპერირების პირველ წელს ტურბინების დროებითი (რამდენიმე დღიანი) გათიშვების წინასწარი გრაფიკის შედგენა. გარდა ამისა, ცალკეა გათვალისწინებული ფასკუნჯზე, როგორც მოწყვლად და გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ სახეობაზე, პერიოდული (ოპერირების პირველ, მეორე და მეხუთე წელს, გაზაფხულზე და შემოდგომაზე) დაკვირვება, შესაბამისი, მაღალი დონის კვალიფიკაციის მქონე სპეციალისტის მიერ. ხოლო, ქარის ელექტროსადგურის ოპერირების ეტაპზე, ფრინველებისთვის და ხელფრთიანებისთვის, ტურბინების და ქვესადგურის განთავსების ადგილის მომიჯნავე

⁵ <https://reneweconomy.com.au/danish-research-shows-almost-no-birds-die-in-collisions-with-wind-turbines-4333>

უბნებზე, ფრინველების მიგრაციის პერიოდში (გაზაფხულზე და შემოდგომაზე), კომპანიის მიერ განხორციელებული დეტალური ორნითოლოგიური მონიტორინგი, რა თქმა უნდა, შესაბამისი, მაღალი დონის კვალიფიკაციის მქონე სპეციალისტის დაქირავებით და ჩართვით. ორნითოლოგიური კვლევების ჩატარებას კომპანია გეგმავს ოპერირების დაწყებამდე პერიოდში, ოპერირების პირველ, მეორე და მესამე წელს.

ბონის⁶ და ბერნის⁷ კონვენციის პირდაპირი დირექტივაა, რომ მსგავსი მნიშვნელოვანი პროექტის განხორციელებისას მნიშვნელოვანია დაინტერესებული მხარეების კოოპერაცია, მათ შორის, არასამთავრობო ორგანიზაციების. წარსულში კომპანიამ არერთხელ გამოხატა მზაობა რომ ეთანამშრომლა საბუკოსთან და თავიანთი წვლილი შეეტანა დამატებით სწავლებაში, რომლის ინიცირება მოისმინეს საბუკოს მხრიდან. ჩატარდა რამდენიმე შეხვედრა, თუმცა საბუკოს მხრიდან თანამშრომლობის სურვილი არ იქნა დაფიქსირებული. ამასთანავე, ამ დრომდე, არანაირი დამატებითი ინფორმაცია ან საკუთარი მოსაზრებების დასაბუთება არ მოუწოდებია საბუკოს.

ასევე სამწუხაროდ, უნდა აღინიშნოს, რომ კომპანიას დღემდე არ მიუღია არანაირი ვალიდური დასაბუთება და კონკრეტული არგუმენტები, რომ თითქოს პროექტს შესაძლოა გააჩნდეს განსაკუთრებული ნეგატიური ზემოქმედება ფრინველებზე (მათ შორის, ბექობის არწივზე და ფასკუნჯზე). უფრო მეტიც, ექსპერტთა მიერ მითითებულ წყაროებში ხშირად მათი არგუმენტების საწინააღმდეგო მტკიცებულებებიც კი იყო მოცემული.

უპირველეს ყოვლისა, არავინ უარყოფს იმ ფაქტს, რომ ქარის ტურბინებს (ისევე, როგორც ნებისმიერ სხვა მაღლივ სტრუქტურას გააჩნია გარკვეული ზემოქმედება ცოცხალ ბუნებაზე და მათ შორის, განსაკუთრებით ფრინველებზე და ღამურებზე. სწორედ ამიტომ მოითხოვება ფრინველებზე და ღამურებზე განსაკუთრებული დაკვირვება და მხოლოდ შესაბამისი შეფასებების ანალიზის საფუძველზე დასკვნების გამოტანა. ზოგადად აღიარებულია, რომ ქარის ტურბინების ზემოქმედება ფრინველებზე შესაძლოა იყოს არაერთგვაროვანი და ამ ზეგავლენის მასშტაბურობა დამოკიდებულია ფრინველთა ტიპებზე, სეზონურობაზე და კონკრეტულ ადგილმდებარეობაზე⁸. აქედან გამომდინარე, წარმოდგენილი საექსპერტო დასკვნა უნდა ეყრდნობოდეს არა განზოგადებულ დასკვნებსა და სხვა ქვეყნებში წარმოებულ დაკვირვებებს, არამედ უშუალოდ განსახილველ საპროექტო ტერიტორიაზე პროფესიონალი ორნითოლოგების მიერ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში წარმოებულ კვლევებს.

ასე მაგალითად “ქარის ტურბინების ფრინველებზე ზემოქმედების”⁹ კვლევაში მითითებულია, რომ ოთხი მთავარი ფაქტორი, რის გამოც იზრდება შეჯახების რისკი

⁶ UNEP/CMS/Resolution 11.27 (Rev.COP13)

⁷ Inf15e_2013 CONVENTION ON THE CONSERVATION OF EUROPEAN WILDLIFE AND NATURAL HABITATS, Bern Convention Bureau Meeting Strasbourg (17 September 2013)

⁸ “The effects of wind farms on birds are variable, and can be species-, season- and site-specific.” Ralph G. Powlesland *Impacts of wind farms on birds*, 2009, Science for conservation N 289

⁹ Ralph G. Powlesland *Impacts of wind farms on birds*, 2009, Science for conservation N 289

ქარის ელექტროსადგურთან არის: მოზუდარი ფრინველების მაღალი კონცენტრაცია, ტერიტორიაზე მოძრაობის მაღალი სიხშირე, ტურბინებთან შეჯახებისკენ მიდრეკილი სახეობების არსებობა, რელიეფი და არახელსაყრელი ამინდის პირობები. შესაბამისად, მოყვანილი წყაროები რა თქმა უნდა საყურადღებო და გასათვალისწინებელია, თუმცა ხშირ შემთხვევაში ვერ გამოდგება გადაწყვეტილების მისაღებად, ვინაიდან ისინი შეეხება კონკრეტულ ქვეყნებში (მაგ. ესპანეთში) ცალკეული ფრინველთა სახეობებზე (მათ შორის ფასკუნჯზე) დაკვირვებას და ანალიზს იმ კონკრეტულ გარემო პირობებში და რა თქმა უნდა ადეკვატურად ვერ მიესადაგება რეალურ მდგომარეობას კასპის საპროექტო ტერიტორიაზე. ასე მაგალითად, ექსპერტის მტკიცებით „საერთაშორისო კვლევებით დადასტურებულია, რომ ფასკუნჯის საზუდარი და საკვები ტერიტორია ბუდიდან რამდენიმე ათეულ კვ. კმ-ზე ვრცელდება“, თუმცა ამავე წყაროში მითითებულია, რომ: „ფასკუნჯები საცხოვრებელ ადგილს არჩევენ ქალაქებთან და დასახლებულ პუნქტებთან სიახლოვეს, რადგან იკვებებიან საყოფაცხოვრებლო და ცხოველების ნარჩენებით, რაც ფართოდ ცნობილი და შესწავლილი ქცევაა“¹⁰. ფასკუნჯის ქცევაზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენა აქვს ნაგავსაყრელებს რასაც ისინი საკვებად იყენებენ და ხშირად გვხვდება ქალაქებთან სიახლოვეს¹¹. ნაგავსაყრელები წარმოადგენენ ძირითად საკვებ არეალს ბევრი სახეობისთვის, მაგრამ ამასთანავე ისინი არაერთი ტოქსიკური ნივთიერების წყაროა (როგორცაა შხამ-ქიმიკატები, მძიმე მეტალები და სხვა¹². კომპანია იღებს ვალდებულებას, რომ არ მოხდეს ნარჩენების დაგროვება საპროექტო ტერიტორიაზე.

ყოველივე ზემოაღნიშნული კიდევ ერთხელ ადასტურებს ალექსანდრე აბულაძის დაკვირვებას და ამყარებს მის მოსაზრებას, რომ ქარის ელექტროსადგურის ტერიტორიასთან ყველაზე ახლოს მოზუდარი ფასკუნჯის ხშირი ვიზიტი ტურბინების განთავსების მხარეს არაა მოსალოდნელი, ვინაიდან იგი იკვებება მდ. მტკვრის ჭალაში და დასახლებული პუნქტების მახლობლად არსებულ ნაგავსაყრელებზე. ეს ნაგავსაყრელები პროექტის სამხრეთითაა. შესაბამისად, ტურბინების განთავსების სიახლოვეს საჭმლის საძიებლად ფასკუნჯს არ ჭირდება გადანაცვლება.

აქვე, გვსურს ხაზი გავუსვათ, რომ არ ვაყენებთ საკითხს ისე, რომ თუნდაც ერთი ან ორი ფრინველის შეჯახება არ არის მოსატანი განსახორციელებელ პროექტთან. ზემოთ უკვე ჩამოვთვალეთ არაერთი ზომა, რაც იქნა მიღებული ამ ზეგავლენის მინიმინიზაციისთვის (ელექტროგადამცემი ხაზის გადატანა, გზების ალტერნატიული მარშრუტები, გარკვეულ პერიოდში ტურბინების გაჩერება, დაკვირვებების გარძელება და ა.შ.). ასევე კომპანია მზად არის განიხილოს გარკვეული რესურსები მივმართოთ ფასკუნჯის პოპულაციის შემდგომი დაცვისა და გამრავლების პროგრამებისათვის. ვფიქრობთ სახელმწიფოსთან და გარემოდამცველებთან ერთად შევძლებთ იმაზე დიდი სარგებლის მოტანას ფასკუნჯის პოპულაციის დასაცავად, ვიდრე პოტენციურად ზიანი შეიძლება მიაღწეს მათ.

¹⁰ Gangoso et al. 2013; López-López et al. 2014a; Tauler-Ametller et al. 2017

¹¹ López-López et al. 2014a; Tauler-Ametller et al. 2017

¹² Garcia-Fernandez et al. 1995; Martínez-López et al. 2015

ქარის ელექტროსადგურების მნიშვნელობა საერთაშორისო დონაზე არის აღიარებული. ამიტომაც ბონის კონვენცია იძლევა დირექტივას, რომ ქარის ელექტროსადგურის შეფასებისას ყურადღება მიექცეს მის მნიშვნელობას ეკოლოგიისთვის, ქვეყნისთვის მდგრადი განვითარებისთვის და პარიზის შეთანხმების მიხედვით თითოეული ქვეყნის ვალდებულებას Nationally Determined Contributions (NDCs). საქართველოს აღებული აქვს ვალდებულება¹³ რომ შეამციროს CO₂-ის და სხვა მავნე ნივთიერებების გამოყოფა 15%-25% 2030 წლისთვის. ამის მისაღწევად ქვეყანას დაგეგმილი აქვს უფრო მეტი განახლებადი ენერჯის, მათ შორის ქარის და ენერჯის წარმოება. ამასთან ერთად ქარის ელექტროსადგურებს აქვს პოტენციური შეამციროს ქვეყნის იმპორტირებულ ელექტროენერჯიაზე დამოკიდებულება რაც ხელს შეუწყობს ქვეყნის მდგრად განვითარებას.

და ბოლოს, პროექტის ამდენ ხანს გაჭიანურების მიზეზების თაობაზე დასაბუთების ნაკლებობა ინვესტორებს და დამფუძნებლებს აკარგინებს ნდობას პროექტის მიმართ. რთულია ახსნა, თუ რა მიზეზით ვერ ხდება ნებართვის აღება, როდესაც იდენტურ კითხვებზე გვიწევს პასუხის გაცემა უკვე მესამეჯერ და როცა ოპონენტების თეორიულ და დაუსაბუთებელ კითხვებზე გვაქვს პრაქტიკული და კონკრეტულ გარემოებებზე მისადაგებულ კვლევებზე დაფუძნებული დასაბუთებული პასუხები. ეს ნდობა თუ არ აღდგა ჩვენ ინვესტორებთან, ვშიშობთ რომ 150 მლნ დოლარმდე ინვესტიციის გამოყოფა კასპისა და თბილისის ქარის პროექტებზე რისკის ქვეშ დადგება. ეს კი თავისთავად იქნება არასახარბიელო მესიჯი სხვა ინვესტორებისთვის ამ საკმაოდ ტურბულენტურ პერიოდში, რომ არაფერი ვთქვათ ქვეყნის ენერჯოუსაფრთხოების მნიშვნელობაზე, სამუშაო ადგილების შემქნაზე და ქონების გადასახადებით შემოსულ თანხებზე, რომელიც ჩვენ მოსახლეობას და ჩვენ ქვეყნის ეკონომიკას სასიცოცხლოდ ესაჭიროება.

იმედს ვიტოვებთ, რომ ზემოაღნიშნული არგუმენტაცია და დასაბუთება სრულად პასუხობს ექსპერტთა მიერ დასმულ კითხვებს და საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ ოპტიმალურ ვადებში იქნება მიღებული გადაწყვეტილება „კასპის ქარის ელექტროსადგურის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის, 110 კვ ეგზ-ის გაყვანის და 110 კვ ქვესადგურის განთავსების“ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის დამტკიცების თაობაზე.

პატივისცემით,

ზურაბ გორდეზიანი
სს „კავკასიის ქარის კომპანია“
გენერალური დირექტორი

¹³ https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/PublishedDocuments/Georgia%20First/INDC_of_Georgia.pdf